

ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОЇ КРИЗИ: ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ

Подкупко Тетяна Леонідівна

кандидат історичних наук,

доцент кафедри суспільних наук

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Цибух Людмила Миколаївна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри менеджменту охорони здоров'я та психології

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Повномасштабне вторгнення в Україні стало не лише величезною гуманітарною катастрофою, а й потужним психосоціальним чинником трансформації індивідуальної та колективної ідентичності. Особливо вразливою групою в умовах воєнної кризи є діти та молодь з інвалідністю, для яких поряд із фізичними, соціальними й освітніми бар'єрами виникає додатковий виклик – ризик втрати культурної приналежності, порушення зв'язку з національною традицією, мовою, звичним середовищем і усталеними формами соціальної взаємодії.

В правовому полі України активно впроваджуються практики інклюзивної освіти спираючись на Закон України № 2053-VIII щодо особливостей доступу осіб з ООП до освітніх послуг (2017), стаття 19 якого гарантує особам з ООП право на освіту на всіх рівнях. В тому числі Закон передбачає участь ООП не лише в навчальній діяльності, а й у культурному житті та житті громад [1].

Вимушене переміщення всередині країни, виїзд за кордон, руйнування усталених соціальних зв'язків, ізоляція та переживання травматичних подій істотно впливають на процес формування «Я-концепції», самоцінності та культурної самоідентифікації. Для молоді з інвалідністю ці процеси мають подвійне навантаження: поряд із переживанням війни актуалізуються питання прийняття власної ідентичності, пошуку соціального місця та відчуття культурної приналежності.

В організації і роботі з дітьми та молоддю щодо виключності в національні традиційні дійства вкрай необхідно враховувати їх попередній травматичний досвід. Психологи мають ґрунтовні напрацювання в роботі з молоддю із зони бойових дій, які масово почали з'являтися в Україні після 2014 року [2, с. 199–203].

Позааудиторна культурно-виховна робота може бути повноцінним інклюзивним інструментом. Спільна діяльність у культурному контексті є потужним чинником розвитку емпатії та зниження соціальної дистанції. ООП і звичайні учасники стають рівноправними. Їх об'єднує не жалість, а традиція, свято, творчість. Саме цей перехід від асиметрії до рівності є ключем до справжньої емпатії [3, с. 246–249].

Збереження культурної ідентичності в умовах кризи спирається на низку психологічних механізмів. По-перше це механізм культурної пам'яті. Культурна пам'ять виконує стабілізуючу функцію, створюючи для особистості символічну опору в умовах невизначеності. Залучення дітей та молоді з інвалідністю до українських традиційних практик: зимових свят, великодніх звичаїв, писанкарства, народної творчості тощо, формує відчуття тяглості поколінь і включеності у національний культурний простір. Майстер-класи в розрізі підготовки до українських традиційних свят із дітьми та молоддю з ООП із ГО «Особливі діти» допомагають у становленні культурної ідентичності, усвідомленні своєї значущості для вітчизняного суспільства.

Саме культурний ритуал стає психологічним «якорем», що знижує рівень тривожності, сприяє відновленню відчуття безпеки й підтримує внутрішню цілісність особистості. Занурення в особливості традиційних свят, їх різноманіття як по сезонам так і по регіонам допомагають відчувати себе частиною великого мозаїчного різнобарвного полотна, де кожен різний але важливий і невід'ємний від цілості.

По-друге – це механізм символічної самоідентифікації. Важливим є включення особистості у систему символів культури: мови, традицій, народного мистецтва, музики, святкових практик. Символічна участь допомагає дитині чи молодій людині усвідомлювати себе частиною спільноти, незалежно від фізичних обмежень або територіального місцеперебування.

Практика інтерактивних культурних заходів у змішаному форматі (очно + онлайн) показала, що навіть перебуваючи у різних країнах, молодь з інвалідністю продовжує відчувати себе частиною українського культурного середовища. Тривале перебування за межами України, навчання в освітніх установах різних держав, спроби адаптуватися і навіть асимілюватися в новому просторі розмивають українську ідентичність. Тому заходи із залученість батьків, молоді, дітей до

спільного проведення часу в контексті українських традицій, нагадують про коріння, традиції і зв'язок із Батьківщиною.

По-третє – механізм позитивної соціальної взаємодії. Інклюзивна взаємодія у спільному культурному просторі знижує переживання ізольованості та формує позитивний соціальний досвід. У спільній творчій, ігровій та освітній діяльності стирається межа між «особливими» та «нормотиповими» учасниками; формується досвід рівноправності, взаємної підтримки й прийняття. Крім підтримки і соціальної адаптації людей з інвалідністю важливий чинник заходів – це розвиток у нормотипових учасників дійств емпатії, вміння сприймати, підтримувати, вчитися і захоплюватися різними людьми.

Зазначимо ефективні комунікаційні стратегії підтримки культурної ідентичності. Змішані формати коли поєднанні офлайн-зустрічі із онлайн на платформі Zoom. Використання Kahoot як інтерактивного ігрового цифрового середовища. Зазначені платформи дозволяють підтримувати контакт із дітьми та молоддю, які перебувають у вимушеній міграції через повномасштабне вторгнення.

Психоедукаційні практики: інформування про культурну спадщину, роль традиції в психологічній стійкості, формування позитивного образу власної культурної групи сприяє підвищенню самоцінності та зниженню екзистенційної тривоги.

Арттерапевтичні методи: символічне малювання, колективне створення казок, музично-творчі практики дозволяють інтегрувати емоційний досвід війни у безпечну символічну форму, що підтримує психологічне благополуччя та культурну самосвідомість.

Родинна трансмісія традицій: передача звичаїв через сімейні практики (випікання пасок, різдвяні обряди, вечорниці, спільні святкування) виконує функцію міжпоколіннього культурного містка.

Збереження культурної ідентичності дітей та молоді з інвалідністю в умовах воєнної кризи є не лише питанням культурної політики, а й важливим напрямом психологічної підтримки. Культурна приналежність виступає ресурсом резильєнтності, емоційної стабільності, самоприйняття та соціальної інтеграції.

Найбільш ефективними механізмами виявляються культурна пам'ять, символічна самоідентифікація, позитивна інклюзивна взаємодія, арттерапевтичні практики та цифрові комунікаційні стратегії. Саме інтеграція психологічної підтримки та культурно-комунікативних практик створює умови для формування стійкої культурної самосвідомості молоді з інвалідністю навіть в умовах тривалої воєнної нестабільності.

Література:

1. Закон України № 2053-VIII про внесення змін до законодавства щодо особливостей доступу осіб з ООП до освітніх послуг від 23.05.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19>

2. Цибух Л. М. Особливості роботи психолога дитячого центру з підлітками із зони бойових дій (на прикладі УДЦ «Молода Гвардія») *Наука і освіта*. №9. 2016. С. 199-203.

3. Подкупко Т. Л. Вивчення історичного та етнокультурного коріння здобувачами вищої освіти ОНМЕДУ через залучення до родинних великодніх традицій. *Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період*. Київ: НДІУ, 2023. С. 246–249.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-640-2-83>

НЕЙРОФІЗІОЛОГІЯ ЗЦІЛЕННЯ: ШЛЯХ ЧЕРЕЗ ТІЛО, РУХ ТА КОНТАКТ ДО РОЗБЛОКУВАННЯ ЖИТТЯ

Сініцина Оксана Василівна

*здобувачка вищої освіти, лікарка-невропатологиня вищої категорії,
психотерапевтка*

*Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна*

Актуальність теми дослідження зумовлена безпрецедентним рівнем травматизації населення внаслідок воєнних дій та тривалого перебування у стані невизначеності та хронічного стресу. Традиційні парадигми психотерапії, що базуються переважно на вербальній інтервенції, часто виявляються недостатньо ефективними при роботі з глибокими станами шоккової травми та ПТСР. Це пояснюється нейрофізіологічними механізмами, за яких сильний стрес блокує роботу префронтальної кори мозку, унеможливаючи раціональну переробку досвіду [3, с. 45].

Нейрофізіологічний базис травматичного блокування. Травма – це не лише ментальна подія, а передусім біологічний стан. Коли людина стикається з загрозою, мозок активує еволюційно давні механізми виживання. За Полівагальною теорією С. Порджеса, нервова система може реагувати через три стани: вентральний вагус (безпека та соціальна залученість), симпатична система (боротьба або втеча) та дорсальний вагус (завмирання, колапс) [5, с. 112].

У стані травматичного блокування енергія, що була мобілізована для захисту, залишається «законсервованою» в тілі. Це призводить до